

Bøker Roman

Fortellinger om forsvinninger

Hos Linn Ullmann er de mest dyrebare relasjonene vi har alltid på nippet til å forsvinne.

Det aller mest verdifulle i livet unndrar seg eierskap. I Linn Ullmanns nye skjønnlitterære utforskning av temaet er det tre gutter som først gjør denne oppdagelsen idet de skal finne et tilstrekkelig symbol på evig vennskap, og ender med å begrave en skatt som aldri skal graves opp igjen: «Skatten var tusen ganger mer verdifull i jorda enn over jorda ... det var det som gjorde den til skatt.»

Tilbake. Evig eies kun det tapte, altså, men så banker virkeligheten utålmodig på, og to av guttene vil ha tilbake sine bidrag til skatten – 200 kroner og en autografbok fra Liverpool FC. Det er mens de er ute i skogen for å grave opp skatten sin at de i stedet finner restene av en ung kvinne som forsvant for to år siden.

Sandbunn. Dette er Mille, tidligere barnepike hos Brodal-Dreyers, familien vi

følger gjennom hele romanen. Historien om Jon Brodal og Siri Dreyers ekteskap er historien om en utro ektemann som skriver på tredje bind av en trilogi han aldri blir ferdig med; og om en kone som, i liket med mannen sin, forsvinner inn i arbeidet sitt når det passer henne. Det virker som om begge drømmer om et liv uten den andre, men det blir med drømmen.

Siri kanaliserer i stedet all sin energi inn i å lage en fest for sin mor, Jenny, som bor på eiendommen mye av handlingen kretser rundt, Mailund, et sommerhus noen timer sør for Oslo. Festkvelden blir stående som et symbol på et råtnende ekteskap. Moren, som ikke har rørt alkohol på tyve år, drikker seg full og nekter å komme ut. Jon sender sine flørtende tekstmeldinger til Mille. Siri sklir inn i den helstøpte vertinnerollen, et monument på sandbunn. Og tåken legger seg over Mailund, som i måneskinn skinner «med en nesten uhyggelig glans ... som om det svedde en meter over bakken».

Som her eller i beskrivelsene av den «månepene» Mille: Når Ullmann liksom lener seg fremover for å si noe viktig, får prosaen hennes et skinn av eventyr over seg, og det er som om hun forteller oss

Flyktig: Linn Ullmann skriver om menneskelige relasjoner som en skatt man aldri kan ta for gitt.

noe vi har hørt et sted før. Det blir en liten, alvorlig heft ved setningene hennes som skiller dem fra hverdagsprosa. Dette toneleiet mestrer Ullmann til fulle. Likevel er det færre setninger som griper tak i deg her enn i hennes forrige bok, *Et velsignet barn*.

Bevegelse. Det man taper i intensitet får man igjen i flyt. Dette er en bok man

kan, om man ønsker, lese fort. Bokens synsvinkel og fortellerstemme beveger seg uanstrengt fra en person til en annen. Vi følger først ett perspektiv, så et annet. Gradvis avdekkes og utleveres familien Brodal-Dreyer – og ikke minst faren og forfatteren Jon, bokens på samme tid kanskje mest interessante og minst sympatiske karakter.

Stjerna og planeten

Med Bjørk som glødepunkt har Mette Karlsvik skrive ein roman om korleis Island vart moderne.

På overflata handlar *Bli Bjørk* om bakgrunnen til det islandske musikkgeniet Bjørk. Karlsvik har reist rundt på Island og snakka med folk som kjente henne som barn, var med i dei første gruppene hennar, og ikkje minst har ho snakka med far hennar. Historia om Gudmundur Gunnarsson fyller om lag den første halvdelen av romanen. Den andre handlar om Bjørk, og tida fram til ho får sitt internasjonale gjennombrøt med Sugarcubes i 1990.

Vi møter far-Bjørk første gongen i 1957. Vi følgjer oppveksten hans, og høyrer om

forelskinga hans i den politisk engasjerte Heida. Dei flyttar saman som purunge, og lever saman i eit eldhus av jord. Der er dei som i si eiga verd, utan alle former for moderne luksus, og mest i utakt med samfunnet kring seg. Inn i dette skjøre paradiset blir Bjørk fødd under eit vulkanutbrot.

Romanen vart nominert til Brageprisen med grunngjeving av å vere ein forunderleg sjangerhybrid: «en musikalsk og poetisk roman». Karlsviks lyriske prosa projiserer krafta frå naturen til den vesle jentekroppen. «Ho er eit torevér med motsett forteikn. På same måten som eit toreskrall kjem etter eit lyn, kjem den vesle kroppen etter lyden av henne.» Bjørk er naturbarn. Ho trommar på alle ting rundt seg, og blir berre stille når ho høyrer Julie Andrews syngje.

Distanse. Det er gått seks år sidan Karlsvik debuterte med den skinnmagre romanen *Vindauga i matsalen vender mot fjorden*. Kombinasjonen av ein sterk tematikk og lyrisk sanseleg prosa, gjorde at ho fekk Tarjei Vesaas debutantpris. I fjor gav ho ut reiseboka *Post Oske. Dagar*

og netter i Reykjavik på Flamme forlag. Denne boka er bygd på samtalar med islendingar om reaksjonane på både dei siste vulkanutbrota og den finansielle krisa som skipla landet like sterkt som skakingane frå jordas indre. *Bli Bjørk* byggjer på mykje av det same materialet, men er ei skjønnlitterær omarbeiding av det. Romanen sluttar med eit etterord der forfattaren takkar fleire «namngitte personar som har samtykt i å vere ein del av dette prosjektet».

Sjølv om det er eit tett samband mellom verkelege levande personar, og det Karlsvik skriv om, og romanen skriv seg inn i rekkja av tekstar som utfordrar grensene for det fiktive, slo det meg etter kvart som eg arbeidde meg gjennom dei mest 450 sidene, at dette ikkje er ein roman om personar. Distansen til personane blir skapt ved at forteljaren konsekvent nyttar du-form. *Bli Bjørk* blir slik ein roman om korleis det moderne Island blir til. Om korleis landet forandrar seg som eit resultat av etterkrigstidas storpolitiske omstende. Nato byggjer ei stor base på øya: «Gunnar heiter det same som far din, og farfar til far din. Nest etter Jón var

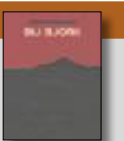
Gunnar det vanlegaste namnet for karar i 1956. Bare eit år etter har John og Robert kome inn på lista over vanlege namn.»

Urban trommevirvel. Amerikanarane har med seg ny musikk, andre klede (jeans) og nye smakar (cola og hamburgerar). *Bli Bjørk* er altså ein roman om industrialisering, urbanisering og globalisering. «Nokre steinkast bortanfor dykk øver amerikanske astronautar på månelanding. Dei tuslar rundt på lavalandet i månesko og hjelm. Island er ei stjerne og USA ein planet som krinsar rundt oss.»

Island gjekk frå å vere ein utkant midt i havet til å bli ein viktig brikke i den kalde krigen. Kva gjer dette med menneska som bur der? Som ein global parafrase over Kjartan Fløgstad's *Dalen Portland*, blir romanen eit samfunnsportrett, der spenningane slår gnistar mellom dei som ser påverkinga utanfrå som eit gode, og dei som ser den som eit hot mot det som er. Nato-basen og kraftverket gir arbeidsplassar, men forandrar landskapet og miljøet. Foreldra til Bjørk står på kvar si side av denne ideologiske kampen. Faren byrjar svært ung å arbeidde

ANMELDELSE

METTE KARLSVIK
Bli Bjørk
447 sider. Det Norske Samlaget.
2011

ANMELDELSE

LINN ULLMANN
Det dyrebare
390 sider. Oktober. 2011

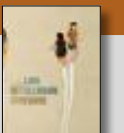

FOTO: AGNETE BRUN

Muser. Jon er historiefortelleren med skrivesperre – en krise ikke bare fordi det gjør ham inntektsløs, men også fordi det er historiene som gir ham innpass hos kvinner. I sin livshistorie skriver Jon gjerne inn små muser, som gir ham det han kaller «lys», et ord som Siri snart finner at han bruker om flere enn henne. Mot slutten av boken innser han at han

må finne opp et nytt språk «blant annet uten ordet lys» for å nå Siri. Hadde det ikke vært fordi Jon umulig kan fortjene en happy ending, kunne det virke som om alvor et omsider var gått opp for piken Jon.

Når Ullmann liksom lener seg fremover for å si noe viktig, får prosaen hennes et skinn av eventyr over seg.

Tap. *Det dyrebare* er en samling historier om mennesker som, på tross av at de er det mest verdifulle de har, er i ferd med å forsvinne for hverandre. Mest bokstavelig forsvinner Mille i to år før hun blir funnet. Jon og Siri gjør knapt annet enn å gjøre seg utilgjengelig for hverandre. Eldstedatteren Alma er i ferd med å bli borte i tenåringstrass. Jenny nekter å møte til sin egen fødselsdagsfeiring – eller stort annet. Og verken beboerne på Mailund eller foreldrene til Mille klarer helt å forsone seg med Milles bortgang: «Forsvinningen hennes var overalt.»

Sistnevnte er nok en referanse til bokens epigraf, av Gunnar Ekelöf: «Men själva ditt försvinnande är kvar.» Slik «ditt försvinnande» kan bli til den sterkeste formen for nærvær – forsvinninger er mulig, begge veier. Menneskelige relasjoner, i sin stadige foranderlighet, er setet for det dyrebare, men de er, og kanskje særlig i Ullmanns forfatterskap, en skatt man aldri kan ta for gitt. De kan ikke eies, men er en sjekk man stadig er nødt til å skape ny dekning for.

CARL JOAKIM GAGNON

som elektrikar. Mora går i protesttog og blir hippie. Romanen gir sjølv konklusjonen: «Elektronikk er innanrikspolitikk og storpolitikk.»

Bjørk er «Ei jente, i eit blits av lyn». Ho er sterk, sjølvstendig og som ein urban trommevirvel frå den islandske historia. «Når mor di eltar deigen i trauet, får ho overarmar som vikingkvinner.» Bjørk blir påverka av alt kring seg, og når ho syng, syng ho som om det var vulkanane sjølve som fekk stemme. Musikken fangar opp alt.

Fabulerande. Romanen handlar mykje om elektrisitet, og om korleis krafta blir ført inn i kvart hus og korleis liva til menneska endrar seg i takt med at romma fyllest med komfyrar, vasskokarar og all verdas småelektronikk. Det handlar om lengta etter elgitarar, syntar og lyden av pønkeband, og korleis tinga påverkar menneska som brukar dei, og om korleis landet og naturen endrar seg. Sjølv om industrien gjer krafta i vatnet til straum i dei elektriske leidningane, det varme kjeldevatnet fyller symjebasseng og torvhytta blir bytt ut med ei blokk, kan

Globaliseringas lydspor: Mette Karlviks *Bli Bjørk* er ei blanding av samfunnsportett og nasegrus fanfiksjon.

FOTO: ELLEN LANDE GOSSNER

ingen temje krafta i lyna, eller forklare romantikken i ein moreld. Historia får såleis ein nostalgisk undertone.

Bli Bjørk er ei blanding av samfunnsportett og nasegrus fanfiksjon, skrive i ein sansleg fabulerande, poetisk prosa, kopla med ei sterk interesse for elektrisitet og ei forståing av korleis dei positive og negative iona alltid verkar saman.

NORA SIMONHJELL

Årets nye stemmer!

SVEIN TARALD FRAMNES

Juletre til Afrika

“Den perfekte gave til glad-pessimister som vet å slåss mot vindmøller.”

MÅNEDENS DEBUTANT
NORLI, DESEMBER

ANNE CECILIE REMEN

På direkten

“Solid krimdebut fra en erfaren journalist.”

SINDRE HOVDENAKK, VG

DEMIAN VITANZA

Urak

“Jeg tror jeg har lest årets beste og farligste debutant.”

VIDAR KVALSHAUG, AFTENPOSTEN

ALEXANDER AARVIK

Skuddsikker

“Den er godt fortalt og den berører en viktig tematikk: hvorfor er det så pinadø viktig at vi alle studerer?”

BENDIK LØVE, UNIVERSITAS

OLA JOSTEIN JØRGENSEN

Klassikeren

“En debutroman utenom det vanlige ... En bibliofil thriller, nydelig designet i stil med innholdet.”

FREDRIK WANDRUP, DAGBLADET

SIDSEL DALEN

Dødelige dråper

“Sidsel Dalen har skrevet en underholdende bok som beviser at hun som thrillerforfatter har havnet på rett hylle.”

TORBJØRN EKLUND, DAGBLADET

GURO HOFTUN GJESTAD

Anfall

“Romanen berører - i et nært og sanselig språk - store temaer som død, fortielse, ansvar, svik og kjærlighet.”

MARI NYMOEN NILSEN, VG

Unn hodet noe nytt i julen!

